

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

راهنمای معلمان و مربیان در

قصه نویسی

ویژه دانش آموزان پایه چهارم

سازمان مدارس راه ایمان

تابستان ۱۴۰۴

سخنی با معلمان

قصه‌گویی و داستان‌نویسی راه موثری برای ارتباط بین افراد است. ما به قدرت داستان‌نویسی، برای توانمندسازی کودکان اعتقاد داریم و از طریق کلاس‌های داستان‌نویسی در مقاطع مختلف می‌خواهیم کودکان و نوجوانان را تشویق به نوشتن کنیم. از این طریق حس ارزشمندی و به طبع آن خودباوری در آنها تقویت می‌شود و کودکان می‌توانند آن‌گونه که می‌خواهند خود را ابراز کنند.

هدف ما از داستان‌نویسی، ترویج تفکر نقادانه و افزایش عزت نفس و اعتماد به نفس در بین کودکان است. این کلاس محیط امنی را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند تا بتوانند خود را بیان کنند و راه‌های درست فکر کردن و درست تصمیم گرفتن را بیاموزند، به سادگی هر امری را باور نکنند و روش‌های مناسبی برای حل مشکلاتشان بیابند. شرایط امروزی زندگی ما به گونه‌ای است که می‌توان گفت تفکر نقادانه از پیش‌نیازهای رشد، موفقیت، رقابت و بقا محسوب می‌شود. برخی از کاربردهای تفکر نقادانه که در فرایند نوشتن نیز سودمند و موثر است، عبارتند از:

- چگونه سوالات بهتری بپرسیم و پاسخ‌های بهتری مطرح کنیم؟
- چگونه مستدل‌تر و عمیق‌تر فکر کنیم، حرف بزنیم و بنویسیم؟
- چگونه شباهت و تفاوت بین ایده‌ها و حرف‌ها و تحلیل‌های مختلف را ببینیم و ارزیابی کنیم؟
- چگونه مسائل و مشکلات را تعریف و تحلیل کنیم؟ (نوشتن می‌تواند راه خوبی باشد)
- در میان انبوه رسانه‌هایی که امروزه - تقریباً بدون استثناء - منافع و بقای خود را در اولویت قرار می‌دهند، چگونه می‌توانیم اطلاعاتی مفید و ارزشمند به دست بیاوریم؟
- چگونه دانسته‌ها و باورها و شناخت‌مان از جهان را پالایش کنیم و از تعصب و تنگ نظری و پیش‌داوری فاصله بگیریم؟
- چگونه شفاف‌تر فکر کنیم و حرف‌ها و نظرها و استدلال‌هایمان را به شیوه‌ای شفاف‌تر و متقاعدکننده‌تر به دیگران منتقل کنیم؟ (نوشتن و خصوصاً قصه‌نویسی می‌تواند راه مناسبی باشد)
- چگونه از نگاه فردی دیگر و با چارچوب نگرشی متفاوت، به مسائل نگاه کنیم تا از این طریق، گفتگو و تعامل ما با دیگران ساده‌تر و سازنده‌تر باشد؟ (نوشتن و خصوصاً قصه‌نویسی می‌تواند راه مناسبی باشد)
- چگونه به دیگران کمک کنیم تا مسائل و مشکلات خود و محیط اطرافشان را بهتر و شفاف‌تر ببینند و درک کنند؟

به این ترتیب می‌توان گفت نوشتن راه خوب و موثری است برای اینکه به بچه‌ها فکر کردن و مهارت حل مسئله را بیاموزیم، توانایی‌هایی که به آموزش آنها در میان درس‌های مدرسه بی‌توجهی شده است.

معلم و والدین عزیز به یاد داشته باشید کودکان می‌توانند آزادانه تخیل و خلاقیت داشته‌باشند، تنها از طریق این دو عنصر است که به کشف خود و دنیای اطراف می‌رسند. یکی از بهترین راه‌های تقویت خلاقیت در کودکان داستان‌نویسی است. این آزادی در تخیل باعث تقویت ارتباط آنان با هم‌نسلان و نسل‌های گذشته می‌شود و به حفظ و گسترش فرهنگ آنها کمک می‌کند.

کلاس‌های ما فقط قصه‌گویی و داستان‌نویسی نیست. ما در این کلاس می‌خواهیم در مورد تقویت تعاملات اجتماعی، مهارت‌های حل مسئله، حفظ فرهنگ ایرانی اسلامی، خودباوری و اعتماد به نفس و ... گفتگو کنیم و آموزش دهیم. کودکان از طریق فعالیت‌های هنری مانند (داستان‌گویی، داستان‌نویسی، نقاشی، نمایش خلاق و ...)، می‌توانند ایده‌ها و پیام‌های پیچیده‌ای را به

اشتراک بگذارند، پیامهایی که بدون این فعالیتها میسر نیست، و البته فراموش نمی کنیم که کلاسهای داستان نویسی برای کودکان و نوجوانان باید سرگرم کننده، جذاب و مفرح باشد.

معلم و والدین عزیز بیایید دست در دست هم دنیای کودکانمان را هر چه زیباتر، رنگارنگتر و غنیتر کنیم و با قدرت داستان نویسی به تقویت خصوصیات مثبت اخلاقی کودکان کمک کنیم، به این امید که آنها در آینده به فردی مفید و موثر در جامعه تبدیل شوند.

کلاس چهارم - جلسه اول

کوه داستان سه مرحله‌ای

همه داستان‌های خوب شروع، میانه و پایان دارند. نویسنده باید از همان ابتدا توجه خواننده را جلب کند. در مرحله‌ی شروع، شخصیت‌های اصلی داستان معرفی می‌شوند. (هر داستانی حداقل دو شخصیت باید داشته باشد). می‌توان از سوالات یا مشکلاتی که شخصیت‌ها با آن روبرو هستند استفاده کرد. مثلاً: شخصیت اصلی آنها چه چیز خاص یا متفاوتی دارد؟ شاید گربه‌ای باشد که از حمام کردن لذت می‌برد، ابرقهرمانی که نمی‌تواند پرواز کند یا دختری که در غار زندگی می‌کند!

داستان بدون مشکل کسل‌کننده است. برای همین باید برای شخصیت اصلی مشکل یا یک اختلاف نظر، معما، راز، یا اتفاقی هیجان‌انگیز ایجاد کرد. مشکلات، تنش و هیجان در میانه‌ی داستان به اوج خود می‌رسند. این می‌تواند یک بحران یا یک لحظه تصمیم‌گیری مهم برای شخصیت‌ها باشد.

پایان داستان، جایی است که مشکلات و چالش‌ها باید حل شوند. کودکان باید بیاموزند که داستان چگونه به پایان می‌رسد و چه نتیجه‌ای برای شخصیت‌ها دارد. می‌توانید از آنها بپرسید: وقتی درگیری شخصیت‌ها حل شد چه اتفاقی برای شخصیت‌ها افتاد؟ آیا بالاخره توانستند به خواسته‌شان برسند؟ در پایان داستان درس مهمی گرفتند؟ آن درس چه بود؟

مثال: داستان شئل قرمزی:

شروع: شئل قرمزی یک سبد غذا دارد که می‌خواهد آن را به مادر بزرگ بیمارش بدهد.

میانه: او در راه به گرگی برخورد می‌کند که قصد خوردنش را دارد. گرگ به خانه مادر بزرگ می‌رود و خود را شبیه او می‌کند. شئل قرمزی متوجه این موضوع می‌شود.

پایان: درست زمانی که گرگ می‌خواهد شئل قرمزی را بخورد، هیزم شکن وارد می‌شود. شئل قرمزی و مادر بزرگ را نجات می‌دهد.

یادآوری کنید که در شروع داستان چه سوالاتی باید از خودشان بپرسند: شخصیت‌ها چه کسانی هستند؟

در میانه بپرسید: اتفاق مهم این داستان چیست؟ این رویداد چگونه اتفاق می‌افتد؟

و در پایان داستان سوالاتی مانند: شخصیت اصلی چه انتخاب‌هایی خواهد داشت؟ آیا درسی برای آموختن وجود دارد؟ ... سوالاتی از این دست کمک می‌کند تا دانش‌آموزان بتوانند خودشان یک داستان سه مرحله‌ای بنویسند.

تمرین: معلم عزیز می‌توانید بر اساس کوه داستانی سه مرحله‌ای از دانش‌آموزان بخواهید یک شخصیت اصلی برای داستان خود انتخاب کنند و ویژگی‌های آن را در یک یا دو جمله بنویسند. سپس می‌توانند تصویری از شخصیت بکشند.

از آن‌ها بخواهید یک مکان برای داستان خود انتخاب کنند و توضیح دهند که این مکان چگونه به نظر می‌رسد و چه احساسی را به خواننده و مخاطب منتقل می‌کند.

از کودکان بخواهید یک صحنه اوج هیجان‌انگیز برای داستان خود ایجاد کنند. آن‌ها باید توصیف کنند که چه اتفاقی می‌افتد و شخصیت چه احساسی را تجربه می‌کند.

از کودکان بخواهید راهی برای حل مشکل اصلی داستان‌شان پیدا کنند. آن‌ها می‌توانند چندین راه‌حل ممکن را پیشنهاد دهند و بهترین آن‌ها را انتخاب کنند.

کلاس چهارم - جلسه دوم

تحلیل یک قصه بر اساس کوه داستان سه مرحله‌ای

معلم عزیز برای مرور بیشتر کوه سه مرحله‌ای می‌توانید داستانی مناسب سن کودکان انتخاب کنید و آن را در کلاس بخوانید. از بچه‌ها سوالاتی در مورد شروع و میانه و پایان داستان بپرسید.

قصه «رهایی از قفس» کتاب فارسی را بخوانید و با توجه به نکات این درس، تحلیل کنید.

شروع: چگونه شروع شد؟ شخصیت اصلی چه نام داشت؟ آیا اشتباهی از او سر زد یا کار بدی کرد؟ آیا دوست دارید ادامه‌ی داستان را بدانید؟

میانه: اتفاقی که برای شخصیت اصلی داستان افتاد چه بود؟ آیا او متوجه اشتباه و خطای خود شد؟ اگر تو جای او بودی چه می‌کردی؟ آیا مایل هستید ادامه‌ی داستان را بشنوید؟

پایان: سرنوشت شخصیت اصلی چه شد؟ چه نتیجه‌ای از این داستان می‌توان گرفت؟ آیا پایان بهتری سراغ دارید؟ پیشنهادی که پایان را جذابتر از این کند.

نکته: یکی از اهداف نوشتن داستان انتقال احساسات و تجربیات است. همچنین نوشتن فرایندی خلاقانه است. کودکان با نوشتن تخیل خود را به کار می‌گیرند و دنیای جدیدی را خلق می‌کنند که می‌تواند به پرورش مهارت‌های خلاقانه آنان کمک کند.

تمرین:

۱/ از دانش‌آموزان بخواهید زمانی که تنها یا همراه والدین خود به مدرسه می‌آیند، در مسیر خوب به اطراف خود نگاه کنند (مغازه‌ها، بچه‌ها و بزرگترها، نوشته‌های روی دیوار و درخت‌ها و ...). یکی از چیزهایی که مشاهده کردند را انتخاب کرده و آن را در قالب یک داستان بازگو کنند. اما حواسشان باشد که کوه داستان سه مرحله‌ای باید در داستان آنها وجود داشته باشد و محسوس باشد.

۲/ احساسات که در سالهای قبل مفصل به آنها پرداختیم را مرور کنید، و از دانش‌آموزان بخواهید بر اساس احساسات (غم و شادی و ترس و خشم و ...) داستانی با خود به کلاس بیاورند که در آن قوانین و شرایط کوه سه مرحله‌ای وجود داشته باشد و رعایت شود. (قرار نیست داستانی بنویسند، بلکه این داستان را از کتاب فارسی یا کتاب‌های دیگری که در اختیار دارند پیدا کنند. در این تمرین قرار است به تحلیل و بررسی داستان بپردازند)

خوب و ایده‌آل است که شخصیت‌های داستان در موقعیت‌های مختلف و حوادثی که از سر می‌گذرانند، دچار احساسات مختلف شوند و احساسی که به آنها دست می‌دهد در تصمیم‌گیری آنها موثر باشد.

نکته: شکیبایی و صبوری، اشتیاق به آموزش را در دانش‌آموزان برمی‌انگیزد. یادگیری یک فرایند تدریجی است و داشتن صبر و حوصله یک ویژگی بسیار مهم برای آموزگار است. به جای دستور دادن با احترام با دانش‌آموزان برخورد کنید و به حرف‌ها و مشکلاتشان توجه کنید و آنها را باور کنید.